

РЕЦЕНЗИЯ

От проф. д-р Юлияна Крумова Маринова, дм
Ръководител катедра по Социална медицина и здравен мениджмънт, Медицински
факултет, Тракийски университет – Стара Загора

член на Научното жури, определено със Заповед № Р-109-312/01.06.2018 г. на
Заместник-ректор УД на Медицински университет „Проф. д-р Параскев Стоянов” –
Варна, за Ректор съгласно Заповед № Р-100-283/15.05.2018

Относно: конкурс за избор за заемане на академичната длъжност „Доцент” в област на висшето образование 7. Здравеопазване и спорт, професионално направление 7.4. Обществено здраве по специалност „Управление на здравните грижи” за нуждите на Факултет „Обществено здравеопазване“, Катедра „Здравни грижи”, УС „медицинска сестра“ съгласно обявен конкурс в Държавен вестник, бр. 36/27.04.2018 г.)

Кандидат в конкурса: **гл. ас. Мариана Николова Димитрова, доктор**

Със Заповед № Р-109-425/13.07.2018 г. на Ректора на Медицински университет „Проф. д-р Параскев Стоянов” – Варна съм определена за рецензент. Рецензията е изготвена въз основа на анализ на представената от кандидата документация в съответствие с изискванията и критериите на Закона за развитие на академичния състав в Р. България и на Правилника за развитие на академичния състав на Медицински университет „Проф. д-р Параскев Стоянов” – Варна.

БИОГРАФИЧНИ ДАННИ ЗА КАНДИДАТА

Мариана Николова Димитрова завършва Полувисшия медицински институт „Д-р Мара Малеева Живкова“ - гр. Смолян със специалност „Медицинска сестра“ – детски профил през 1979 г. Работи като медицинска сестра в Окръжна болница – гр. Смолян и Междоокръжен център по трансфузионна хематология – гр. Варна до 1982 г. От 1982 до 2011 г. е последователно медицинска сестра, старша медицинска сестра в Отделение по анестезиология и интензивно лечение, главна медицинска сестра от 2004 до 2009 г. в МБАЛ „Св. Ана – Варна“ и главна медицинска сестра в СБАГАЛ „Майчин дом“ ЕООД – гр. Варна от 2009 до 2011 г. От 2011 г. е избрана на длъжност асистент, от 2017 г. към катедра „Здравни грижи“, ФОЗ, МУ – Варна, където работи и до момента като главен асистент.

През целия този период Мариана Димитрова последователно развива своите умения като професионалист и ръководител чрез многобройни квалификационни курсове в системата на продължаващото обучение – над 50 участия в различни форми на продължаващо обучение в областта на здравните грижи, общественото здравеопазване и медицинската педагогика.

Придобива ОКС „Бакалавър“ по специалност „Здравни грижи“ от 2005 г. и ОКС „Магистър“ по специалност „Управление на здравните грижи“ от 2007 г. В системата на СДО има придобита специалност „Първични здравни грижи“ от 2015 г.

Защитава дисертационен труд на тема: „Причини за тежкостта на медицинските сестри в сектори с висока интензивност на работа“ и притежава ОНС „Доктор“ по научната специалност „Управление на здравните грижи“ от 2016 г.

Владее и ползва в работата си английски и руски език.

НАУЧНО-ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКА ДЕЙНОСТ

Мариана Николова представя **Списък на научните публикации с 42 заглавия**, както следва: Монографичен (Хабилитационен) труд (№1); Дисертационен труд (№2); Учебници (от №3 до №5); Пълнотекстови публикации в чуждестранни научни списания (№6); Пълнотекстови публикации в научни списания в България (от №7 до №22); Пълнотекстови публикации в научни сборници в чужбина (от №23 до №27); Пълнотекстови публикации в научни сборници в България (от №28 до №42), от които 3 – под печат, потвърдено с удостоверение: №40, №41 и №42.

Кандидатът в конкурса представя **Списък с участия в национални и международни научни прояви и участия в проекти с 29 заглавия и 2 за проекти**, структуриран по следния начин: Участия в международни конференции и конференции в чужбина (от № 1 до №5); Участия в национални научни прояви с международно участие (от №6 до №8); Участия в национални научни прояви (от № 9 до № 29) и участия в проекти (два проекта).

1. Количествено описание на пълнотекстовите публикации:

- Монографичен (Хабилитационен) труд - 1;
- Дисертационен труд – 1;
- Учебници и учебни помагала – 3 (2 учебника и 1 учебно ръководство);
- Публикации в научни периодични издания – 17, от които 1 в чужбина;
- Публикации в научни сборници – 20;

Авторство на научните трудове: Мариана Николова е самостоятелен или първи автор на 21 (50%) от представените научни трудове, втори автор на 10 (23.8%), т. е. на преобладаваща част от публикациите е първи или втори автор, което е показателно за нейния личен принос в тяхното разработване.

2. Направления на научно-изследователската дейност и приноси от научните трудове:

Научно-изследователската дейност на Мариана Николова е в **предметната област на конкурса**.

Приносите от научните трудове са описани добросъвестно като такива с **теоретичен и практико-приложен характер** в представената с документите по конкурса „Справка за приносите в представените научни трудове“, разработена от Мариана Николова на 9 страници.

Приемам приносите по начина, по който ги представя кандидата в конкурса в основните тематични направления на нейната научно-изследователска дейност.

Разпределението на представените научни трудове по **основни тематични направления** на нейната научно-изследователска дейност е както следва:

Тематично направление в научните трудове	№ на публикацията от приложения списък с научните трудове
1. Текучество на медицинските сестри (6 бр.)	2, 15, 22, 25, 31, 37;
2. Информираност на населението за различни аспекти на здравеопазването (8 бр.)	12, 19, 20, 28, 29, 30, 32, 35;
3. Обучение на специалистите по здравни грижи (16 бр.)	1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 16, 23, 24, 26, 27, 33, 39, 41;
4. Организационни и управленски аспекти на здравните грижи (16 бр.)	1, 2, 10, 11, 13, 14, 17, 18, 21, 34, 36, 37, 38, 40, 41, 42.

Следва специално да подчертая значимостта, актуалността, прецизността и голямата практико-приложна стойност на самостоятелно разработения от Мариана Николова **монографичен (хабилитационен) труд „Акценти в организацията и управлението на здравните грижи“ (№1 от списъка)**, получил висока оценка от двамата рецензенти: проф. Соня Тончева, дм и проф. д-р Стоянка Попова, дм.

В настоящата рецензия в качеството си на специалист по Социална медицина представям синтезирано някои от приносите в научните трудове:

В тематично направление: 1. Текучество на медицинските сестри:

В това направление са представени 6 заглавия, като тук се отнася дисертационният труд на Мариана Николова **„Причини за текучество на медицинските сестри в сектори с висока интензивност на работа“ (2)**.

На базата на проведено за първи път в България комплексно, целенасочено и задълбочено проучване за установяване на причините за текучество на медицинските сестри в сектори с висока интензивност на работа в Североизточна България са:

✓ представени причините за текучество според медицинските сестри и експертите;

✓ представени са подходите за ограничаване на текуеството;

✓ разработен е **Модел за професионално мениджърско управление;**

✓ обоснована е необходимостта от разработване и предлагане на **Модел на коригираща политика за управление на текуеството**, включващ няколко подхода;

✓ предложен е тристъпков (събиране на информация, анализ и оценка, коригиращо поведение) практически **„Подход за идентифициране на проблеми и дейности за ограничаване на текуеството“**, подходящ за прилагане в сектори с висок интензитет и натоварване на медицинските сестри;

✓ представени са различните предиктори за текучество в 5 групи фактори, стоящи в основата на предложения от автора **„Модел за професионално мениджърско управление“**.

В тематично направление: 2. Информираност на населението за различни аспекти на здравеопазването:

В това направление са представени 8 заглавия, като приносите се свързват с важни, изключително актуални за съвременното въпроси за ролята на медицинската сестра в процеса на **информирано съгласие на пациента**.

✓В проведено проучване е представено значението на информираното съгласие на пациента в контекста на правата на пациента, преди всичко уважението на автономността в процеса на предоставяне на грижи (19, 32);

✓поставен е специален фокус върху пациент-центрираната грижа и значението на екипния подход за осигуряване на тази грижа (12);

✓очертана е необходимостта от допълнително обучение за оптимизиране на участието на медицинската сестра в процеса на получаване на информираното съгласие на базата на проведено проучване за професионалната компетентност на дипломантите и медицинските сестри по проблема (11).

В тематично направление: 3. Обучение на професионалистите по здравни грижи:

В това направление са представени 16 заглавия, включително и монографичния труд на Мариана Николова.

✓Проучена е формираната у студенти и професионалисти по здравни грижи **професионална компетентност**, свързана с различни аспекти на съвременните научнообосновани здравни грижи (1, 41).

✓Проучени и анализирани са **мотивите за професионална ориентация и нагласите за професионална реализация** на студентите от специалност „Медицинска сестра“.

✓Проучени са важни аспекти на **организацията на учебния процес**, което е от важно значение за повишаване на ефективността и качеството на подготовка на студентите с предложена примерна **методика** на учебно-практическо занятие (26).

✓Анализирани са специфични особености на **практическото обучение** на студенти от специалност „Управление на здравните грижи“. Очертани са основните насоки за организацията и провеждането на **преддипломния стаж** на студентите от посочената специалност, в съответствие със съвременната теория на педагогиката, управлението и нуждите на практиката (3, 4, 5).

✓Разгледано е развитието на професионалното обучение на медицинските сестри в България (6).

✓Проучено и доказано е значението на компетентностния подход, заложен в системата на висшето професионално образование, в съответствие с Болонския процес, за формиране на съвременни здравни професионалисти, готови да отговорят адекватно на нарастващите обществени потребности от висококачествени, ефективни и достъпни сестрински грижи (24).

✓Проучени са основните източници на стрес, проявите на стрес, както и ефективността на използваните от студентите стратегии за справяне със стреса и са предложени **комплексни стратегии за идентифициране и управление на стреса** (7, 8, 9).

✓Част от проучванията в това направление са посветени на въпроси, свързани с **продължаващото обучение** на професионалистите по здравни грижи. Очертана е необходимостта същото да се разглежда като съвместен ангажимент на здравните професионалисти, съсловната организация, образователните институции и на работодателите, като част от политиката им за развитие на човешките ресурси (33, 39).

В тематично направление: 4. Организационни и управленски аспекти на здравните грижи

В това направление са представени 16 заглавия, включително и монографичния труд на Мариана Николова.

✓Проведено е задълбочено изследване на различни аспекти от **управленческата роля на медицинската сестра** – управление на **труда, персонала, времето и материалните ресурси**. Обсъдени са възможностите за участие на медицинската сестра в **процеса на вземане на решения, делегиране** на правомощия и отговорности, както и **влиянieto на различни фактори** върху ефективността и безопасността на сестринската практика – условия на труд, степен на автономност, взаимоотношения в колектива, ролята на междуличностните конфликти в процеса на комуникация, типове комуникация между различните йерархични нива, декомпозиране на поставените задачи, възможностите за квалификационното изграждане на специалистите по здравни грижи (1).

✓Проучени са различни аспекти на мениджмънта – **ръководство и лидерство в здравните грижи**, включително различни **теории за лидерство, подходи и стилове за лидерство** в управлението на здравните грижи, организация на труда на сестринския персонал (1).

✓Проучено и доказано е влиянието на **ролевия конфликт** в работата на медицинската сестра в зависимост от ролите и йерархичните нива на отделните членове в екипа. Доказано е, че неяснотата, породена от липсата на комуникация между членовете, поражда конфликти, увеличава стреса, неудовлетвореността от работата и желанието за промяна на работното място (2, 37, 38).

✓Изследвани са взаимовръзката и влиянието на **професионалния стрес върху текучеството** на медицинските сестри (1, 10).

✓Проучен е мениджмънтът на прозрачни и лоялни взаимоотношения като средство за ефективно **управление на текучеството** при медицинските сестри (14).

✓В проучване на **стреса на работното място** се потвърждава, че стресът в работата на медицинските сестри – ръководители е с повишени нива, свързан с психологически и соматични прояви. Изследвана е и връзката между индивидуалните характеристики, възрастта, трудовия стаж и образованието и нивата на стрес при медицинските сестри (38, 40, 41, 42). Очертани са ефективните стратегии за справяне със стреса (14, 38, 40, 41, 42).

✓Проучени са **факторите**, определящи поведенческия подход на **пациента при избор на лечебно заведение** и факторите, влияещи върху **удовлетвореността на пациента** в периода на хоспитализацията, като резултатите могат да подкрепят осъществяване на дейности за повишаване на качеството на здравните грижи (21).

✓Анализирани са и **оценката и очакванията на пациентите относно поведенческите характеристики и личностните качества на съвременната медицинска сестра**, като получените резултати са важна основа за осъществяването на качествени пациент-ориентирани здравни грижи (13, 17).

✓Разгледани са възможностите и необходимостта от участие на медицинските сестри и пациентите в здравната политика, насочена към оптимизиране на **дългосрочните грижи**, като цяло и в частност на грижите за лица с увреждания (34, 36).

ПРЕПОДАВАТЕЛСКА ДЕЙНОСТ:

Мариана Николова има 7-годишен общ преподавателски стаж, като асистент и главен асистент в катедра „Здравни грижи“, Факултет „Обществено здравеопазване“ към МУ – Варна. Ръководени от нея занятия по учебни дисциплини са: ✓Философия и въведение в сестринските грижи. Теоретични основи“; ✓„Сестрински грижи при болни с хирургични заболявания“; ✓„Сестрински грижи в реанимация и интензивна терапия“; ✓„Сестрински грижи при деца и възрастни с увреждане“; ✓„Сестрински грижи за психично болни“; ✓„Сестрински грижи по домовете“; ✓„Палиативни сестрински

грижи“; ✓ „Сестрински грижи в педиатрията“; ✓ „Сестрински грижи при болни със соматични заболявания“; ✓ Клинична практика.

От представената с документите по конкурса „Справка за учебна натовареност“ на Мариана Николова Димитрова е видно, че тя провежда упражнения, учебна практика и преддипломен стаж с обща годишна натовареност между 689 и 928 часа, значително надвишаваща определения норматив.

Мариана Николова е **водещ автор на 2 учебника и 1 учебно помагало**, както следва: ✓ Сестрински дейности в анестезиологията и интензивното лечение; ✓ Сестрински процес в хирургичната сестринска практика; Практическо ръководство за сестрински грижи, учебно помагало.

Има участие в Проект BG051PO001-3.3.07-0002 „Студентски практики“ като академичен наставник на студенти от специалност „Медицинска сестра“ и Проект BG05M20P001-2.002-0001 на МОН „Студентски практики – Фаза 1“, Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж“ 2014-2020 г. в периода 2016-2017 г. като академичен наставник на студенти от специалност „Медицинска сестра“.

Членува в научни и професионални и организации: Българска асоциация по обществено здраве (БАОЗ), Българско научно дружество по обществено здраве (БНДОЗ), Българска асоциация на професионалистите по здравни грижи (БАПЗГ). Европейската асоциация по обществено здраве (EUPHA)

Имам отлични **лични впечатления** за Мариана Николова.

ОЦЕНКА:

Давам **комплексна положителна оценка на кандидатурата** на гл. ас. **Мариана Николова Димитрова, доктор** за заемане на академичната длъжност „Доцент“. Тя **отговаря на изискванията**, включващи наукометрични и количествени показатели за такава оценка, като трябва да подчертая още веднъж иновативността на приносите в научните трудове, разработените учебници, както и достойнствата на нейния монографичен (хабилитационен) труд.

Тя е изграден научен работник – творец-изследовател и опитен преподавател, който добросъвестно и отговорно се отнася към своята дейност и дава своя принос за развитието на МУ – Варна.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Давам своя положителен вот „Да“ за **присъждане на академичната длъжност „ДОЦЕНТ“** на Мариана Николова Димитрова.

Убедено препоръчвам на уважаемите членовете на Научното жури да **изберат** Мариана Николова Димитрова на академичната длъжност „доцент“ в област на висшето образование 7. Здравеопазване и спорт, професионално направление 7.4. Обществено здраве и научна специалност „Управление на здравните грижи“, към Факултет Обществено здравеопазване, Катедра „Здравни грижи“ съгласно обявен конкурс в Държавен вестник, бр. 36/27.04.2018 г..)

26.07.2018 г.
гр. Стара Загора

Рецензент:
проф. д-р Юлиана Кр. Маринова, дм.